

انقلاب اجتماعی در دو سطح

دکتر بهمن کشاورز

استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی

واحد زنجان

۱۳۹۴

سرشناسه: کشاورز قاسم آباد، بهمن، ۱۳۳۷.

عنوان و نام پدیدآورنده: انقلاب اجتماعی در دوسطح، بهمن کشاورز.

مشخصات نشر: زنجان: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان، معاونت پژوهشی، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۱۹۵ ص.

شماره شابک: ۱-۳۸۶۴-۱۰-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: انقلاب - جنبه های اجتماعی

موضوع: انقلاب - تاریخ

شناسه افزوده: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان، معاونت پژوهشی.

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ک ۵ ک ۸۷۶ / HM

رده بندی دیویی: 643.3

شماره ی کتابشناسی ملی: 410 01

نام کتاب: انقلاب اجتماعی در دوسطح

تالیف: دکتر بهمن کشاورز قاسم آباد

چاپ: ۱۳۹۴

صفحه آرای: کانون طلوع

نوبت چاپ: اول

ناشر: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال (پیشنهادی) در تیراژ ۲۰۰۰ جلد

هرگونه چاپ یا تکثیر محتویات این اثر به موجب بند ۵ از ماده ۲ قانون حمایت از حقوق مولفان و

مصنفان و هنرمندان، بدون اجازه کتبی مولف ممنوع میباشد. متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار

میگیرند.

ج	 مقدمه
۱	 فصل اول: یک مفهوم پایه؛ تغییر اجتماعی
۲	 آغاز سخن
۴	 ۱ - مفهوم
۷	 ۲ - نظریه
۱۳	 ۳ - عوامل ناثیر گذار
۲۵	 نکات نهایی
۲۶	 پرسش ها
۲۷	 فصل دوم: انقلاب؛ مفهوم، واژگان نزدیک، تاریخ و اشکال
۲۸	 آغاز سخن
۲۹	 ۱ - مفهوم
۳۹	 ۲ - چشم انداز تاریخی
۴۵	 ۳ - واژگان نزدیک
۴۵	 (۱) شبه انقلاب
۴۶	 (۲) کودتا

۵۳	اصلاح
۵۵	۴- اشکال
۵۸	(۱) انقلاب ضد مستعمراتی
۶۴	(۲) انقلاب دموکراتیک
۶۸	(۳) انقلاب محافظه کار افراطی
۷۰	نکات زیبایی
۷۱	پرسش ها
۷۲	فصل سوم: انقلاب اجتماعی مفهوم و نشانه ها
۷۳	آغاز سخن
۷۴	۱- مفهوم
۷۷	۲- نشانه ها
۷۷	(۱) قهر و خشونت
۸۵	(۲) مشارکت جویی طبقات پایین و متوسط ضعیف
۹۳	(۳) برقراری دولت جمهوری خواه توده ای تمرکزگرا
۹۷	(۴) استقرار عدالت اجتماعی غیر رفاهی
۱۰۳	(۵) ایدئولوژیه کردن جامعه

۱۰۶	 مخالفت جوئی با دولت های خارجی
۱۰۹	 نکات نهائی
۱۱۲	 پرسش ها
۱۱۳	 فصل چهارم: انقلاب اجتماعی؛ زمینه ها و علل شکل گیری
۱۱۴	 آغاز سخن
۱۲۳	 ۱- مفاهیم
۱۲۴	 ۲- ریشه ها
۱۲۴	 (۱) آگاهی طبقاتی
۱۳۱	 (۲) افزایش انتظارات اجتماعی
۱۳۵	 (۳) عدم تعادل نظام اجتماعی
۱۴۰	 (۴) قدرت و سازماندهی گروه های مخالف
۱۴۶	 (۵) ضعف و آسیب پذیری دولت حاکم
۱۵۰	 نکات نهائی
۱۵۱	 پرسش ها
۱۵۲	 فصل پنجم: بررسی سه انقلاب اجتماعی؛ انقلاب های (فرانسه، کوبا و نیکاراگوآ)
۱۵۳	 آغاز سخن

۱- انقلاب فرانسه	۱۵۴
(۱) تصویرپردازی امروزی	۱۵۵
(۲) زمینه ها و علل	۱۵۷
(۳) نتایج	۱۶۲
۲- انقلاب کوبا	۱۶۴
(۱) تصویرپردازی امروزی	۱۶۶
(۲) زمینه ها و علل	۱۶۷
(۳) نتایج	۱۷۲
۳- انقلاب نیکاراگوا	۱۷۶
(۱) تصویرپردازی امروزی	۱۷۷
(۲) زمینه ها و علل	۱۷۸
(۳) نتایج	۱۸۲
نکات نهانی	۱۸۲
پرسش ها	۱۸۵
نتیجه گیری کلی	۱۸۶
منابع مهم و کلی برای مطالعه	۱۸۹

مقدمه

جهان معاصر، دگرگونی‌های سیاسی و اجتماعی گوناگونی را به خود دیده است؛ بعضی از آن‌ها، بزرگ و برخی هم، کوچک بوده‌اند. انقلاب‌ها قطع نظر از اشکال متفاوت آن را می‌توان یکی از رویدادهای مهم در تاریخ حیات جوامع بشری قلمداد نمود که در کنار خویش، رخدادهایی مانند شبه انقلاب، اصلاح و کودتا داشته است.

در متون سیاسی، انقلاب، از زوایای مختلف، مورد بحث و فحص قرار گرفته است؛ در مباحث قدیم، خاصه در نوشته‌های دوران جنگ سرد، برای شناسائی انقلاب -که در حقیقت بیانگر یک شکل از انقلاب- نه همه اشکال آن بود- از نشانه‌های زیر، به کار گرفته می‌شد:

۱. مشارکت جویی طبقات، انتشار متوسط و فرودست
۲. استفاده از شیوه‌های اهرائیز برای مقابله با دولت حاکم غیر انقلابی
۳. طرفداری از برقراری عدالت اجتماعی (از مسیر توزیع)

اما این تفسیر، در روزگار خویش، قاعدتاً نه تنها رخدادهای سیاسی و اجتماعی که چه بسا منشأ تحولات بزرگی در جوامع بشری می‌گردیدند را تبیین نماید و در عین حال هم از سوی اندیشه‌ورزان منتقد، به چالش گرفته می‌شد. چنین تک‌گوئی در سال‌های بعد از جنگ سرد، به صورت قوی، مورد پیون و چرا قرار گرفتند و به تبع آن، تفاسیر قدیم -غیر غالب- و جدید، مجال بازگوئی بیشتری پیدا کردند، به طوری که در حال حاضر، نمی‌توان از انقلاب به صورت مفرد صحبت کرد و آن را در یک شکل -انقلاب اجتماعی- احصا نمود، از این روست در متون سیاسی، انقلاب، در گونه‌های متفاوتی نظیر انقلاب دموکراتیک، انقلاب اجتماعی، انقلاب محافظه کار (افراطی)، انقلاب ضد سنت و... به صورت برجسته‌ای انعکاس یافته‌اند. باین رویکرد، قابل فهم می‌نماید که انقلاب، صرفاً معنای تحصلی ندارد، چه بسا، می‌توان

وجه فهمی یا چشم انداز باورانه آن را نیز مورد توجه قرار داد. لذا در چهارچوب فوق، می بایستی موارد زیر را از نشانه های انقلاب -یا در حقیقت انقلاب ها- به شمار آورد:

۱. دگرگونسازی اساسی در همه عرصه های اجتماعی (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و... با نقاط عزیمت متفاوت (آزادی، عدالت...))، بنابراین، تغییرات روبنایی و محدود با انقلاب نسبتی ندارند.

۲. به کیگیری روش های اعتراضی مختلف (اعم از روش های خشونت زا^۱ و یا مسالمت آمیز^۲ مانند نبرد مسلحانه^۳، تظاهرات خیابانی^۴، نافرمانی مدنی^۵، انتخابات و...،) باین حساب دید، هر انقلاب های خشن^۶ صحبت کرد و هم از انقلاب های آرام^۸.

۳. مشارکت جریانی طبقاتی و اقشار اجتماعی ناراضی، یعنی بر این اساس فرودستان، تنها بازیگر انقلاب، به شمار نمی آیند، می باید بازیگران دیگری مانند طبقات متوسط و بالا نیز را در تکوین و تحول اساسی متفاوت انقلاب، مورد توجه قرار داد.

با این وضعیت، انقلاب اجتماعی یک شکل انقلاب -نه یگانه شکل آن- محسوب می شود که برای اولین بار، در کشور فرانسه، در سده هجدهم تکوین یافت و بعدها در بعضی از کشورهای جهان سوم، گسترش پیدا نمود.

هرچند این انقلاب، از نقطه نظر کمی، محدود می نماید، اما به همراه شبه انقلاب های اجتماعی، شمار زیادی از کشورهای اروپائی (شرقی) و ایراوپائی را در دوران جنگ سرد، به شدت تحت تأثیر قرار داد.

-
1. violent Methods
 2. peaceful Methods
 3. armed war
 4. street demonstrations
 5. civil obedince
 6. elections
 7. violent revolutions
 8. quiet revolutions

در مباحث پژوهشی، انقلاب های زیر، در زمره انقلاب های اجتماعی قرار گرفته اند:

انقلاب (۱۷۸۹) فرانسه^۱، انقلاب (۱۹۱۱) مکزیک^۲، انقلاب (۱۹۱۷) شوروی سابق^۳، انقلاب (۱۹۴۹) چین^۴، انقلاب (۱۹۵۲) بولیوی^۵، انقلاب (۱۹۵۹) کوبا^۶ و انقلاب (۱۹۷۹) نیکاراگوا^۷.

در نمونه های فوق، برخی از آنها مانند انقلاب های (شوروی و چین و...) متاثر از مارکسیسم عمل کردند و بعضی دیگر نظیر انقلاب های (فرانسه و مکزیک و...)، هرچند با ایدئولوژی مزبور همدلی نشان نمی دادند^۸، اما در سطوح دیگر، با انقلاب های سوسیالیستی قرابت داشتند. در واقع انقلاب های اجتماعی، به رغم وجوه افتراق آمیز در زمینه هایی چون ایدئولوژی، جایگاه مالکیت و... دارای ویژگی های مشترک زیر بوده اند:

۱. برقراری دولت های جمهورخواه (از نوع توده ای و متمرکز)
۲. بهره گیری از قهر و خشونت در مابین مختلف (جنبش اعتراضی و دولت انقلابی)
۳. مشارکت جوئی طبقات پایین و متوسط ضعیف
۴. برقراری عدالت اجتماعی غیر رفاهی
۵. ایدئولوژیزه کردن جامعه و افراد (با هدف پرورش انسان خوب انقلابی)
۶. حضور و نقش آفرینی دولت در همه عرصه های اجتماعی منجمله حوزه اقتصادی با هدف الغایا تحدید مالکیت خصوصی

-
- 1 . French revolution of 1789
 - 2 . Mexican revolution of 1911
 - 3 . Russian revolution of 1917
 - 4 . Chinese revolution of 1949
 - 5 . Bolivian revolution of 1982
 - 6 . Cuban revolution of 1989
 - 7 . Nicaraguan revolution of 1979

۸. مباحث کتاب حاضر، با نگاه به انقلاب های اشاره شده، بازگو گردیده است. انقلاب اسلامی ایران، به دلیل سرشت متفاوت، نیاز به کار پژوهشی دیگر دارد.

۷. ستیز با دولت های بزرگ غربی به مثابه نیروهای گسترش خواه

در یک چارچوب ریشه شناسی، این انقلاب ها، متأثر از عوامل زیر تکوین یافته اند:

۱. ظهور تغییرات متفاوت در اوضاع اقتصادی کشورها

۲. ضعف و آسیب پذیری دولت های حاکم ماقبل انقلاب (مرتبط با بروز شکاف ها در آن ها و تجدیدنظر طلبی مرحله ای دولت های بزرگ نسبت بدان ها)

۳. قدرت و سازماندهی گروه های مخالف (عمدتاً عدالت گرا)

این نکات، همگی، به صورت مبسوط، در کتاب حاضر -انقلاب اجتماعی در دو سطح- بازگو گردیده است. کتابی که داده های آن از منابع گوناگونی -که برخی مانند کتاب سه جلدی *revolution* باگردآوری *okane* واجداطلاعات گرانبهایی می باشد- جمع آوری شده است. نگارنده، در عین حالی که دیدگاه های متفاوت و رویدادهای انقلابی گونه گونی را مرور نموده، کوشیده است به صورت نسبی، تصویری ساختاری از مطالب گفته شده در رابط با انقلاب، به دست بدهد، به صورت خرد، این مطالب، در پنج فصل، تنظیم گردیده است؛ در فصل اول، به مفهوم تغییر اجتماعی، -به مثابه بستری برای بررسی مفاهیم انقلاب و انقلاب اجتماعی- پرداخته شده است، فصل دوم، اختصاص به مفهوم انقلاب دارد که در رابطه با آن به مواردی مانند نشانه ها و اشکال انقلاب و همین طور واژگان نزدیک بدان مانند سبب انقلاب، اصلاح و کودتا توجه گردیده است، در فصول سوم و چهارم، انقلاب اجتماعی در سطوح ریشه شناسی و نشانه شناسی مورد مطالعه قرار گرفته است و بالاخره در فصل پنجم، سرشت و ماهیت سه انقلاب اجتماعی نظیر انقلاب های (فرانسه، کوبا و نیکاراگوا) کاویده شده است.

کتاب انقلاب اجتماعی در دو سطح، برای دانشجویان کارشناسی در دروس تئوری انقلاب و همچنین انقلاب های جهان -از دروس رشته علوم سیاسی- مناسب است و

مطالب آن، عمدتاً برگرفته از منابع موجود در مراکز کتابخانه ای (دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان) می باشد.

جا دارد از دوستان دانشگاهی، در مراکز مورد اشاره، سپاسگزاری نمایم؛ از یارانم در کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران - آقایان (کوهیان و هدایتی) - تشکر کنم که همواره کتب مورد علاقه - خاصه منابع انگلیسی زبان - را، بدون چشم داشتی، به من عاریه دادند، همینطور، از لطف همکارانم در کتابخانه مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان - خانمها (رضائی، گلبن، عطائی، حسینی، اسلام دوست و بازرگان) بگویم که هیچ گاه در برابر اخذ کتب متعدد از سوی نگارنده خم به ابرو نیاوردند، دست همه این عزیزان درد نکند، باشد زمانی پاسخگوی محبت های آن ها باشم.

دستور بن کشاوری شهریور ۱۳۹۴